

HARPUTLU ŞAİR VE ÂLİMLERDEN MÜFTÜ FÂİK EFENDİ’NİN YENİ BULUNAN MANZUMESİ ÜZERİNE

On the Newly Discovered Poem of Müfti Fâik Efendi a Poet and Scholar from
Harput

İlyas KAYAOKAY*

ÖZ

Yetiştirdiği kırktan fazla şair ile klasik edebiyatın son evresinde parlayan taşra mahfillerinden biri de Harput olmuştur. Ebubekir Nusret, Yusuf Şükrî, Sa’dî, Rahmî, Hayrî ve Hazmî gibi pek çok önemli şair, nâsir, şârih ve âlim yetiştiren Harput’un bağrından kopmuş bir diğer divan şairi de Müftü Mehmed Fâik Efendi’dir. Cumhuriyet devrinin siyasetçilerinden Hürrem Müftügil’in de babası olan Müftü Fâik, Harput’ta Tellâl - zâde olarak bilinen ailenin mensubu olarak 1857’de dünyaya gelmiştir. Babasından tevarüs eden müftülük ve müderrislik vazifelerinde bulunmuş ve 1928’de vefat etmiştir. Eserlerinin kayıp olduğunu düşündüğümüz Müftü Fâik’in bilinen herhangi bir müstakil eseri olmayıp az sayıdaki şiirleri İshak Sunguroğlu vasıtasıyla günümüze intikal etmiştir. Bu çalışmada, yeni bulunan bir belgeden hareketle Müftü Fâik’in daha evvel bilinmeyen bir manzumesi gün yüzüne çıkarılmıştır. Şahsî kitaplığımızda yer alan 1340/1924 tarihli matbu hâldeki tek yapraklık bu belge, bir müzayedenin satışa çıkardığı varaklar arasında keşfedilmiştir. Müftü Fâik’in yayımlanmamış bu manzumesi, Nâmîk Kemâl’in şairliğinin ilk evresinde yazdığı dokuz beyitlik tasavvufî gazelinin yedi beytine bir tahmistir. Yazımızda, Müftü Fâik hakkında bilgi verildikten sonra mezkûr tahmisin Latin harflerine aktarımına, günümüz Türkçesine ve tıpkıbasımına yer verilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Nâmîk Kemâl, Harput, Divan Şiiri, tahmis, tasavvuf.

ABSTRACT

With more than forty poets he trained, Harput was one of the shining neighborhoods in the last phase of classical literature. Another divan poet from the bosom of Harput, which raised many important poets, poets, commentators and scholars such as Ebubekir Nusret, Yusuf Şükrî, Sa’dî, Rahmî, Hayrî and Hazmî, is Mufti Mehmed Faik Efendi. The father of Hürrem Müftügil, one of the politicians of the Republican era, Mufti Faik was born in 1857 as a member of the family known as Tellâl - zade in Harput. He served as a mufti and mudarris, positions he inherited from his father, and died in 1928. Mufti Fâik, whose works are thought to have been lost, did not have any known

* Doç. Dr., Munzur Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Tunceli/Türkiye.
E-posta: kayaokay_2323@hotmail.com. ORCID: 0000-0001-8544-2307.

independent works, and his few poems have survived to the present day through İshak Sunguroğlu. In this study, based on a newly discovered document, a previously unknown poem of Mufti Fâik was brought to light. This one-page printed document, dated 1340/ M.1924, which is in our personal library, was discovered among the manuscripts offered for sale at an auction. This unpublished verse by Mufti Faik is a tahmis written for seven couplets of Namık Kemal's nine couplet mystical ghazal written in the first phase of his poetry. In this article, after giving information about Mufti Fâik, the translation of the aforementioned tahmis into Latin letters, its modern Turkish translation and its facsimile edition are given.

Keywords: Namık Kemal, Harput, Diwan Poetry, tahmis, sufism.

Giriş

Eski çağlardan beri önemli medeniyetlere ev sahipliği yapan Harput, kendine has yapısıyla her devirde göz önünde olmuştur. Osmanlının son döneminde Batılıların dikkatini bilhassa çeken Harput'ta pek çok yabancı okul ve kolej açılmıştır. Azınlık isyanlarının şiddetini arttırdığı dönemlerde bile Harput'ta huzur ve barış ortamı bozulmamıştır. Bu denli inanç ve din çeşitliliğine rağmen Harput'taki kardeşlik ve beraberliğe hâle gelmemesinin sebebi Harput'un ekonomisiyle paralel olarak gelişmiş sosyal ve kültürel zenginliğinde aramak gerekir. Harput, tasavvuf kültürünün baskın olduğu pek çok âlim ve velinin yetiştiği, güçlü edip, müellif ve musikişinasların olduğu hâsıl-ı kalam sazı ve sözü her devirde ahengini korumuş köklü bir hoşgörü diyarıdır. Şayet böyle olmasaydı mutasavvıflar, âlimler, evliyalar kürsübaşı meclislerinde, Rifat Dede'nin "Ben şehîd-i bâdeyim dostlar demim yâd eyleyin/ Türbemi mey-hâne enkâziyla bünyâd eyleyin" matlalı Harput Divanı'nı (Selçuk, 2014a) birlikte söyleyebilir miydi?

Klasik Türk edebiyatı, Tanzimat sonrasında gücünü neredeyse tamamen yitirmek üzereyken şaşırtıcı şekilde Harput'ta yeniden canlanmış. 19. asırdan evvel yaşamış, bilinen Harputlu divan şairi sayısı iki ya da üç iken 19. asırdan sonra kırktan fazla divan şairi neşv ü nema bulmuştur. Şüphesiz taşra mahfillerinden olması bu klasik kültürün yapısını korumasında önemli bir etken olmuştur. Klasik edebiyatın Harput'taki gelişimi bugünkü Harput musikişinin de temellerini teşkil etmiştir. Bu hususta Güler'in tespitleri önemlidir:

Eski Türk Edebiyatı'nın manzumeleri, divanlarda ve mecmualarda kalmamış, Harput yöresi halkının zevkına, musikisine ve folkloruna yansımıştır. Meşhur divan şairlerinin beğenilen gazel, şarkı ve müstezatları, bilhassa Fuzûli'nin gazelleri ile Nevres'in ve Harput'ta yetişen şairlerin bazı manzumeleri, yöreye has çeşitli makamlarda

beste ile söylenmektedir. Böylece Eski Türk Edebiyatı'nın gazel, müstezat, şarkı gibi manzumeleri Elazığ'da halk musikisine güfte olmuş yahut yöreye özgü bir klasik Harput musikisi doğmuştur (Güler, 1999: 1).

Tespit edilebilen ilk Harputlu divan şairi, 1563-1663 yılları arasında yaşamış, Halvetiyye-Ramazâniyye tarikatının Cihangîriyye kolunun bânîsi olan Hasan Burhâneddin Cihangîrî'dir (Öngören, 1997: 310-311). Harputlu olup tezkirelerde (Fatin ve Ârif Hikmet) kendine yer bulmuş, ilk mürettep divan sahibi şair, ünlü tıp eseriyle tanınmış Ebubekir Nusret Efendi (ö. 1794) olup divanının altı nüshası tespit edilmiştir (Karabuçak, 2018). Harputlu en meşhur divan sahibi şair de Hoğulu Hoca Rahmî (1802-1886) olup yakın zamanda divanının meçhul şiirlerini hâvî kıymetli bir nüshası daha ortaya çıkmıştır (Karataş, 2020). Yine Hacı Hayrî Bey de (1860-1910) biyografik kaynaklarda söz edilen, bilhassa bestelenmiş gazeliyle şöhrete ulaşmış diğer bir meşhur şairdir (Selçuk, 2014b). Divan sahibi diğer şairler Kanbalak-zâde Hazmî (1856-1928) ile Nüzhet Dede'dir (1860-1942). Baskilli Ali Sancakoğlu'nun (1890-1957) da bir divanı olduğu söylene de divanını bulabilmek için yaptığımız girişimlerden bir netice elde edilmemiştir.

Bu şairlerin dışında divan tarzındaki şiirleri dağınık hâlde günümüze intikal etmiş başka şairler de vardır. *Nasihât-nâme*'si (Ceyhan, 2021) ile şöhret bulmuş müderris ve âlim Yusuf Şükrî (ö.1876), İbrahim Lebîb (1839-1902), Çeribaşı-zâde Ali (ö. 1875) ve Mustafa Âsım (1858-1919) kardeşler, Muallim Sa'dî (ö. 1916), Çırpani-zâde Ali Haydar (1884-1917), Hacı Raşid (1854-1908), Efendi-zâde Veysî (1875-1933), Abdulkerim Efendi (1854-1923), bestelenmiş müstezatlariyle meşhur Mustafa Sabrî (1870-1956), Ahmed Muhlis (1869-1954), Sırrî mahlaslı Muharrem Hilmî Efendi (1878-1951), Bedri Çarsancaklı (1888-1972), Fikret Memişoğlu (1917-1968) ve Bedri Hoca (1901-1998) öne çıkan Harputlu divan şairlerinden bazılarıdır. Harput'un yetiştirdiği âlim ve klasik şairlerden biri de bugün unutulmaya yüz tutmuş Müftü Mehmed Fâik Efendi olup bu çalışmamızda onun hayatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra yeni bulunan manzumesinin tanıtımı, transkripsiyonlu aktarımı ile günümüz Türkçesine yer verilecektir.

1. Müftü Mehmed Fâik Efendi'nin Hayatı ve Eserleri

Müftü Mehmed Fâik Efendi¹ hakkındaki ilk malumata İshak Sunguroğlu'nun *Harput Yollarında* adlı eserinin II. cildinde (1959: 221-230) ulaşılmaktadır. Müftü Fâik'ten bahseden diğer eserlerin de (Onur, 2013: 129-143;

¹ Aynı adla, 1833 yılında vefat ettiği bilinen Gaziantep'li bir âlim ve şair daha vardır (Yakar, 2014).

Ülger, 2015: 393-394; Yapıcı, 2015: 659-662; Yapıcı, 2016: 414-417; Demirel, 2019: 54-56) yegâne kaynağı Sunguroğlu'nun mezkûr kitabı olup yeni bilgi ihtiva etmemektedir. Sunguroğlu, Müftü Fâik Efendi'nin tek oğlu olan Elazığ'da belediye başkanlığı da yapmış Hürrem Müftügil'e (1898-1982) bir iki mektup yazarak hem dedesi hem babası hakkında daha fazla bilgi talep etmişse de bu mektupların cevapsız kaldığını Sunguroğlu sitem ederek bildirmiştir (1959: 229).

Araştırmacı Nevzat Ülger, Hürrem Müftügil'in babasından kalan tüm evrak ve kitapların yer aldığı kütüphanenin büyük kısmını İstanbul Üniversitesi'ne, diğer kısmını da Fırat Üniversitesi'ne bağışladığı bilgisini vermektedir (Ülger, 2015: 394). Muhtemelen Müftü Fâik'in tüm eserleri de bu esnada kaybolmuştur. Her iki üniversitenin kütüphane yetkilileriyle yaptığımız görüşmelerde herhangi bir bilgi ve belgenin izine rastlanılmamış olup Sunguroğlu'nun ve yukarıda zikredilen kaynakların verdiği bilgiler dikkate alınmıştır.

1.1. Ailesi

Müftü Fâik'in ailesi Harputlu olup yörede "Tellâl-zâde" (Dellâl-zâde) namıyla tanınan muteber bir ailedir. Babası, 1805-1900 yılları arasında yaşamış Müftü Hacı Mehmed Efendi'dir. Annesi, Ümmügülsüm Hanım'dır ve kendisinden büyük yedi kardeşi daha vardır. Babası Hacı Mehmed Efendi, müftülük ve imamlık dışında medreselerde müderrislik yapmış ve pek çok âlime icazet vermiştir. Onun, mantık, vesayet, şerh ve haşiye türünde Arapça ve Türkçe eserlerinin olduğu bilinmektedir (Demirel, 2019: 50-55).

1.2. Doğum Yeri ve Tarihi

Sunguroğlu'nun verdiği bilgiye göre Mehmed Fâik Efendi, H.1274 / M. 1857-58 yılında ailenin en küçük erkek çocuğu olarak Harput'ta dünyaya gelmiştir (Sunguroğlu, 1959: 221).

1.3. Tahsili

Fâik Efendi'nin babası Süleyman Paşa Medresesinde müderris olduğu için ilk eğitimini de burada babasından tahsil etmiştir. Daha sonra Kurşunlu Cami medreselerine devam ederek hocası Karaçorlu Mehmed Efendi'den ders ve icazet almıştır (Sunguroğlu, 1959: 221).

1.4. Memuriyeti

Fâik Efendi, babasının yaşının ilerlemesinden dolayı onun vazifelerini devralarak müftülük yapmış, babası vefat edince de onun yerine Süleyman Paşa Medresesi müderrisliğine tayin edilmiştir. Sunguroğlu, pek çok öğrenci yetiştirdiğini ancak icazet verme ruhsatının olmadığını ifade etmektedir

(1959: 221). Fâik Efendi, H. 1310/ M. 1892-93 ile H. 1325/ M. 1907-8 yılları arasında Mamûretü'l-Âziz vilâyeti Evkaf Komisyon Reisliğinde ve mahkeme azalıklarında görev yapmıştır. R. 1319/ M. 1904 yılında dönemin valisi ile müftüsü arasındaki anlaşmazlıktan ötürü Vilayet Müftülüğüne, Meşrutiyet'in ilanından hemen önce de müftülükten azledilerek Malatya'daki Sultan Suyu Çiftliği Müdürlüğü'ne tayin edilir. Fâik Efendi'ye 28 Rebiülevvel 1323/ M. 2 Haziran 1905 yılında Edirne pây-e-i mücerredî rütbesi verilir. Harput'ta 1915 senesinde Darü'l-Hilâfe Mektebi açılınca, mektep kapatılana kadar edebiyat, mantık ve hadis derslerini vermekle görevlendirilir (Sunguroğlu, 1959: 221-222; Demirel, 2019: 55).

1.5. Evliliği

Fâik Efendi'nin izdivacı ve çocukları hakkındaki bilgiler, sadece Demirel'in çalışmasında (2019: 56) yer almaktadır. Buna göre Fâik Efendi, Harput'ta Keşşaf-zâdeler ailesine mensup Osman Ağa'nın kızı Fatma Hanım ile evlenmiş olup ne zaman evlendiği meçhuldür. Fâik Efendi'nin Mehmed Hürrem adında oğlu ve Berika adında bir kızı dünyaya gelmiştir. Mehmed Hürrem Müftügil [Ergun], 1898-1982 yılları arasında yaşamış, konsolosluk, belediye başkanlığı ve milletvekilliği yapmış bir siyasetçi ve devlet adamıdır (Demirel, 2019: 59). Ayrıca şiir de yazdığı bilinen Hürrem Müftügil'in Fikret Memişoğlu'yla da şiir münasebetinin olduğu bilinmektedir (Kayaokay, 2016: 30).

1.6. Şahsiyeti

Sunguroğlu, Fâik Efendi'nin âlim, çok zeki ve ateşin bir şahsiyet olduğunu ifade eder. "Fıkıh ve kelam ilimlerinde döneminin en ünlü kişilerinden birisi olduğu, hatta Arabistan'dan bile kendisine fetva konusunda danışıldığı rivayet edilmektedir" (Onur, 2013: 129). İnce nükteli, idrak kabiliyeti yüksek ve hazır-cevap olan Fâik Efendi, daha ziyade dilinin keskinliğiyle tanınmıştır. Devrin yönetici ve ileri gelenlerine, önemli şairlere yazılmış sert hicivleri vardır. Hicivleri, şahsına olan hürmet ve saygınlığı azaltmış ve pek çok ahbabı kendisine yüz çevirmiştir (Sunguroğlu, 1959: 222-226). Kanbalak-zâde Hazmî, Çöteli-zâde Hâlid, Hacı Hayrî gibi devrin önemli şairlerine hicivler yazmıştır.

1.7. Vefatı

Mehmed Fâik Efendi, 1928 yılında vefat eder ve Harput Ağyol'daki aile mezarlığına defnedilir (Demirel, 2019: 56). Sunguroğlu, ölüm tarihini (?) şeklinde (1959: 229) verirken Onur, başlıkta 1929 şeklinde verdiği vefat tarihini sehven 1924 olarak (2013: 129) bildirir. Yapıcı da H. 1347 olarak bildirdiği

ölüm tarihini sehven 1929 olarak Miladî takvime çevirir (2015: 660; 2016: 415).

1.8. Bilinen Eser ve Manzumeleri

Müftü Fâik Efendi'nin tespit edilebilen ve günümüze intikal etmiş herhangi müstakil bir eseri yoktur. Nevzat Ülger, onun yayımlanmamış bir "Kaside-i Bürde Şerhi" olduğunu ifade etse de kanaatimizce babası Mehmed Efendi ile karıştırılmış bir bilgidir. Zira babasının böyle bir eserinin olduğu bilgisi Demirel'in makalesinde (2019: 52) kayıtlıdır. Müftü Fâik'in bugün elimizdeki manzumelerini, İshak Sunguroğlu'na borçluyuz. Fâik Efendi'nin kanaatimizce bir divan hacminde kayıp şiiri vardır. Bu şiirler ile diğer belgeler, İstanbul veya Fırat Üniversitesi'nin tozlu deposunda veya aile efradının sandığında yahut bir sahafın raflarında keşfedilmeyi beklemektedir.

Mahallî bir şair olduğundan devrin gazete ve dergilerinde şiir neşretmediği anlaşılmaktadır. Yine de devrin bazı şairleriyle irtibat hâlinde olduğu görülür. Sunguroğlu'nun bildirdiğine göre; 1920'de Muhyiddin Mekkî'ye (1874-1936) yazdığı bir mektubunda; "Âcizâne birçok yeni eserlerim varsa da bunlar zât-ı ırfân-penâh-ı edibânelerinin samia-i tahriranelerine iktiran şerefini ihraz edemediğinden nazarımda kıymetsizdir" (1959: 226) diyerek pek çok eserinin olduğunu ve bunları beğenmediğini bizzat kendisi bildirir. Dostu, Muhyiddin Mekkî'nin *Yeşil Yaprak* adlı şiir kitabı için bir de methiye yazmıştır. İki şairin dostluğu muhtemelen Muhyiddin Mekkî'nin Harput'ta asker olarak bulunduğu zamanda (Tan, 2015: 104) başlamıştır.

Müftü Fâik'in elimizde olan manzumelerine baktığımızda ekseriyeti hiciv türünde olup methiye ve tarihleri de vardır. Dili, sade ve anlaşılır olup tasannudan uzaktır. Yer yer anlaşılamayan, tumturaklı ibareler görülse de zarif mısraları da çöktür. Onur (2013) ve Sunguroğlu (1959) tüm şiirlerini verdiği için burada ayrıca tekrar edilmeyecektir. Onur, Sunguroğlu'nda yer almayan 5 gazel daha tespit etmiş olup söz konusu şiirleri Fikret Memişoğlu'nun² *Harput Dîvânı* adlı eserinden almıştır. Onur, Sunguroğlu'nun verdiği bir müfredi ve bazı kıt'aların mısralarını çalışmasına almamıştır. Sunguroğlu'nun verdiği bazı şiirler eksik olup birkaçını kendi hafızasından kaydetmiştir (1959: 229). Bütün bu kaynakları göz önüne alırsak Müftü Fâik'in bugün elimizde 1 kaside, 8 gazeli, 7 kıt'ası ve 2 müfredi vardır.

² Fikret Memişoğlu'nun beş beyitlik bir gazeli (Kayaokay, 2016: 128) Müftü Fâik'e nazire olup şairlere olan tesiri mahallî düzeyde kalmıştır. Fikret, mezkûr gazelinde ondan söz etmiştir: "Yanıp sönmekte Fâik bir ışık var Harput ufkunda / Akan bir rûhmuş her yıldız ey Fikret inanmazdım" (Kayaokay, 2016: 128).

2. Müftü Mehmed Fâik Efendi'nin Yeni Bulunan Manzumesi

Müftü Fâik Efendi'nin daha evvel bilinmeyen manzumesi Nâmık Kemâl'in dokuz beyitlik gazeline (Göçgün, 1999: 212-213) yazılan bir tahmistir. Her beytin üzerine üçer mısra eklenerek yazılan tahmiste Nâmık Kemâl'in gazelinen farklı olarak iki beyit eksiktir. Tek yaprak üzerine matbu hâlde basılmış olup herhangi bir eser yahut mecmuadan koparılmamıştır. Bu manzume, önce bir sahafın satış kataloğunda yer almış sonrasında bir müzayedede satışa sunulmuş olup tarafımızca satın alınmıştır. Üzerinde Nâmık Kemâl'in beyitlerini gösteren çizim ve kayıtlar ile sonunda "Ağustos 1340 Giresun" ibaresi vardır. M. Ağustos 1924 tarihinde Müftü Fâik'in Giresun'da görev yaptığına dair herhangi bir bilgi olmayıp bu kayıt sonradan renkli kalemle başkası tarafından yazılmıştır. Manzumenin yazılış tarihi mi yoksa basım tarihi mi olduğu meçhul olup şairin ölümünden takriben dört sene evvel basılmış yahut yazılmıştır.

Tahmis edilen gazel, Nâmık Kemâl'in tasavvufî remizlerle örülü, muhtemelen onun yirmili yaşlarında, şairliğinin ilk dönemlerinde yazdığı yedi beyitlik şiirdir. Müftü Fâik yekûnu dokuz beyit olan bu gazelin sadece yedi beytine üçer mısra ekleyerek tahmis etmiştir. 7 bentlik manzumede eksik olan beyitler Nâmık Kemâl'in gazelindeki 5. ve 8. beyitlerdir:

Andelîb-i ravza-i Fahr-ı Cihân'ım tâ ezel
İsm-i A'zâm'dır me'âli nagme-i ezkârımın

....

Büt-perest-i kesret-i aşkım bu deyr-i fitnede

Bir sanem peyvestedir her târına zünnârımın (Göçgün, 1999: 212).

Bazı bentlerde, tahmis edilen beyitlerle kopuk söylemler görülse de Müftü Fâik bütünlüğe uygun olarak dinî-tasavvufî mevzulardan söz etmektedir. Nâmık Kemâl'in gazelindeki beyitlerin sırası bu tahmiste farklıdır. Yine Önder Göçgün'ün neşrindeki Nâmık Kemâl'in gazeliyle (1999: 212-213) Müftü Fâik'in tahmis ettiği gazelin beyitlerinde de kelime nüansları müşahede edilir. Misal tahmisin ikinci bendindeki "nüsha" kelimesi Göçgün'ün neşrinde "şîve"dir. Göçgün'ün neşrinde "Şeş cihetden nağme-i "lâ-taknaţû" eyler ħurûş" şeklindeki mısra tahmiste "Şeş cihetden nefĥa-i "lâ-taknaţû" eyler ħurûc" şeklindedir. Tahmiste dördüncü bentteki "cânibinden" olan kelime, Göçgün'ün neşrinde "cânibinden" şeklindedir. Tahmisin altıncı bendindeki "mestân-ı" ibaresi, Göçgün'ün neşrinde "mestâne" şeklindedir. Yine aynı bentteki "kaţresin nûş etseler" ibaresi, Göçgün'ün neşrinde "cur'asın nûş etse ger" şeklinde olup bütün bu farklılıklar anlamı çok da değiştirmemiştir.

Bazılarının baskı yahut nâşir hatası olduğu da aşikârdır. Beşinci bentteki mısra da “peykânına” yazılması gereken kelime “pingânına” (fincanına) şeklinde hatalı tab edilmiştir.

Tahmis, fâilâtün fâilâtün fâilâtün fâilün kalıbıyla nazmedilmiştir. Nâmık Kemâl’in sarîh dil ve üslubu tahmise de sirayet etmiştir. İmale, zihaf ve medler sayılmazsa metinde vezinden, kafiye ve rediften kaynaklı kusurlara çok rastlanılmaz. Yalnızca bir mısra da, fazla heceden kaynaklı vezin aksaklığı görülür. “Ben” dilinin ağırlıkta olduğu mısralarda, dinî-tasavvufî mevzular çeşitli mecaz ve teşbihlerle izah edilmiştir.

El‘azîz Müftî-i Esbakı Mehmed Fâik Efendi Tarafından Tahmîs Edilen Nâmık Kemâl Beg’in Bir Şi‘r-i Dil-pesendi

[Elazîz’in Önceki Müftüsü Mehmed Fâik Efendi Tarafından Tahmîs Edilen Nâmık Kemâl Beg’in Gönle Hoş Gelen Bir Şiiri]

[Fâilâtün Fâilâtün Fâilâtün Fâilün]

1.

Neyl-i zevk-ı ma‘rifetdir gâyesi ezkârımın
Rütbesi ‘ilme’l-yakîndir mebde’-i ikrârımın
Kudsîyân meftûnidir bu nâle-i eshârımın
Remz-i Bismi’llâh sırr-ı feyzidir güftârımın
Nüşha-i kübrâ-yı hikmet şerhidir efkârımın

[Zikirlerimin maksadı, İlahî bilgi ve gerçeklerin keyfine ulaşmaktır. Kabul ve tasdik ettiğim prensiplerin mertebesi ilme’l-yakin yani kesin delillerle temellendirilmiştir. Melâike tairesi, seher vakitleri ettiğim bu figanlarımın tutkunu olmuştur. Bismillah kelimesindeki gizli anlam, sözlerimdeki feyzin sırrıdır. Eşyanın ahvalinden, hârici ve bâtını keyfiyetlerinden bahseden büyük sahifeler, benim düşüncelerimin şerhidir.]

2.

Eyledi şeb-dîz-i hâmem sebğ-ı mızmar-ı huyûl
Derk-i idrâkimden ‘âciz kuvve-i fehm-i fuhûl
Gösterir âsârıma ‘âlem benim hüsni-ı kabûl
Ben o Hallâk-ı ma‘ânîyim ki tertîb-i ‘uqûl
Nüşha-i tedvînidir mecmû‘a-i eş‘ârımın

[Kalemimin karayağız atı³, atların koşu meydanında öne geçti. Anlayış ve kavrayışım, büyük âlimlerin fikirlerini aciz bıraktı. Âlem, benim eserlerimi en güzel şekilde kabul ve takdir eder. Ben, akılların düzeni, derlenmiş nüsha

³ “Şeb-dîz” aynı zamanda Hüsrev’in meşhur atıdır.

olan; derin manaları ve ince nükteleri yaratırcasına bulup söyleyen⁴ büyük şairim.]

3.

‘Arş-ı a‘lâ-yı niyâza nâlem etdikçe ‘urûc
Ğaşy olur âvâze-i tevhîde ecrâm u burûc
Fülk-i cismim mağfîret ‘ummânına eyler vulûc
Şeş cihetden nefhâ-i “lâ-taknatû” eyler hürûc
În‘ikâsından dem-i gülbâng-ı istiğfârımın

[Figan ve inlemelerim yalvarma ve yakarışın en yüksek noktasına yükseldikçe yıldızlar ve burçlar, Allah’ı birleme ve ululamanın yüksek sesinden dolayı kendinden geçer. Cismimin gemisi, Allah’ın bağışlama ve lütfunun denizine doğru açılır. Allah’tan dilediğim afların yankılamasından dolayı, altı yönden “Allah’ın rahmetinden ümit kesmeyin!” esintisi peyda olur.]

4.

Vādî-i Eymen’deki kudsî niyâz u zemzeme
Mazhariyyet o hitâb-ı müsteṭâb-ı erhama
Behre⁵ düşmez bu tecellî-yi celî her âdeme
Ben Kelîm-i vahdetim her cânibimden ‘âleme
Na‘re-i ney inna’lillâh ‘aksidir kühsârımın

[Hz. Musa’nın Allah’ın tecellisine mazhar olduğu yerdeki o kutsal yakarış ve hoş seslere, en merhametli olan Allah’ın güzel kelamına nail olmak... Bu parlak talih her insana nasip olmaz. Ben Tur dağında Allah’ın sesini duyan Hz. Musa’yım ve tek olan Allah’ı konuşurum. Bu âlemin her tarafına “Allah’tan geldik [ve yine ona döneceğiz] haykırışları benim dağımdan yankılanmaktadır.]

5.

Ben belâ peykânına⁶ bu cismimi kıldım siper
Eyledim râh-ı vefâda rûhımı vakf [u] heder
Înhîrâf etmem bu ‘azmimden gelirse biş ḥaṭar
Ben ‘aceb Şiddîk-ı râh-ı Hicretim ki cüş ider
Berķ-ı nûr-ı Aḥmedî her kûşesinden ğârımın

[Ben bela oklarına karşı bu bedenimi siper ettim. Vefa yolunda, ruhumu ve canımı ölüme bağışladım. Binlerce tehlike ve tehdit gelse de bu kararım-dan asla dönmem. Ben mağaramın her köşesinden Hz. Peygamber’in nurunun şimşeğinin taşıdığı, hicret yolunun sadığı, hayran (şaşkın) Sıddık (lakaplı) Ebubekir’im.]

⁴ “Hallâk-ı maânî” aynı zamanda Acem şairlerinden Kemâl-i İsfahânî’nin lakabıdır.

⁵ “Behreme” şeklinde yazılmış olup vezni bozduğu için “-me” eki yazılmamıştır.

⁶ Bu kelime “pingânına” şeklinde imla edilmiş olup kanaatimizce baskı hatasıdır.

6.

Gör rahîk-i zevk-ı ‘aşkımda olan kudsiyyeti
Bir ilâhî mâcerâdır bu meyîñ mâhiyyeti
Cezbe-i iclâl-ı Hâk’dır neş’emiñ hâşiiyyeti
Herc ü merc eyler kızâ mestân-ı bezm-i fıtrâtı
Kâtesin nûş etseler câm-ı cünûn âşârımıñ

[Aşkımın zevk şarabında olan paklığı ve azizliği gör. Bu şarabın aslı, esası bir ilâhî maceradır. Sevincim, sarhoşluğum kendimden geçmem Allah’ın ikramının cömertliğindedir. Benim delilik şarabına benzeyen eserlerimin bir damlasını içenler, yaradılış meclisinin sarhoşlarını beklenmedik şekilde dar-madağın eder.]

7.

Nâdî-i Kâlû Belâ’da eyledim nûş-ı zülal
Neşve-i dîdârdan Fâ’ik cüdâ olmak muhâl
Şâhid-i maksûd u matlûb eyledi keşf-i cemal
Öyle ser-germ-i mey-i bezm-i tecellâyım Kemâl
Nûr akar her kâtesinden sâgar-ı ser-şârımıñ

[Kâlû Belâ meclisinde berrak ve tatlı şerbeti içtim. Ey Fâik, sevgiliden (sevgilinin yüzünü görmek neşesinden, yüz görmeyi umarken duyulan sevinçten) ayrı düşmek mümkün değildir. İstenilen ve arzu edilen sevgili güzel yüzünü açtı. Ey Kemal, öyle tecelli meclisinin şarabının sarhoşu oldum ki ağzına kadar taşkın (dolmuş) kadehimin her damlasından nur akar.] Giresun, Ağustos 1340 / M. 1924.

Sonuç

Sayıyla sözüyle Harput, Türk-İslam coğrafyasında nevi şahsına münhasır bir yer edinmiştir. Yüzlerce âlim, musikişinas, mutasavvıf, şârih, nâsir ve şairin diyarı olan Harput’ta unutulmaya yüz tutmuş simalardan biri de Müftü Mehmed Fâik Efendi’dir. 1857-1928 yılları arasında yaşayan ve pederi gibi müftülük, müderrislik yapan Mehmed Fâik’in eserleri bugün kayıptır. Devrin ünlü siyasetçilerinden aynı zamanda şair de olan oğlu Hürrem Müftügil, İshak Sunguroğlu’nun mektuplarına cevap vermediğinden çok az sayıda manzumesi günümüze intikal etmiştir. Kütüphanelere bağışlandığı rivayet edilen bilgi ve belgeler de henüz gün yüzüne çıkmamıştır. Tesadüfen bir yazma eser müzayedesinde temin ettiğimiz varaklar içinde Müftü Fâik Efendi’nin bilinmeyen yeni bir manzumesi ortaya çıkmıştır.

Bu keşif, onun başka şiir yahut eserlerinin ileride çıkabileceğinin de müjdesi olmuştur. Müftü Fâik’in matbu hâlde basılmış bu şiirinin sonunda sonra-

dan başkası tarafından eklendiği anlaşılan “1340 Giresun” kaydının ne maksatla eklendiği tam manasıyla çözülememiştir. Müftü Fâik’in Rumi Ağustos 1340/ 1924’de Giresun’a gittiğine dair -şimdilik- elimizde herhangi bir veri yoktur.

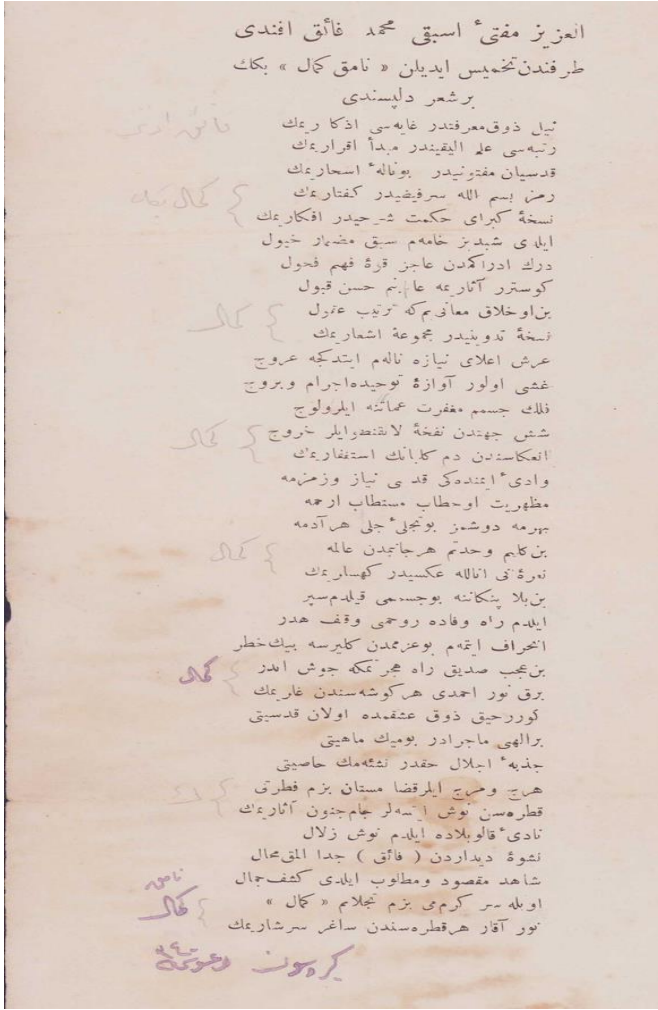
Mezkûr tek yapraklık belge müstakil hâlde olup başka bir gazete yahut mecmuadan da koparılmamıştır. Müftü Fâik’in tahmis yazmak için seçtiği Nâmık Kemâl’in gazeli, dikkat çekicidir. Nâmık Kemâl’in Harputlu divan şairleri üzerinde tesiri olduğu bilinmektedir. Ancak seçilen gazel, Nâmık Kemâl’in gençlik dönemlerinde yazdığı klasik tasavvufî mevzuları işleyen, yani Nâmık Kemâl’le özdeşleşen yenilikçi söylemleri ihtiva etmeyen bir metindir. Müftü Fâik aslı dokuz beyit olan gazelin sadece yedi beytini tahmis etmiştir. Genel olarak başarılı sayılabilecek bu tahmis, Müftü Fâik’in sanat anlayışının ortaya konulmasında önemli bir malzeme olmuştur. İleride keşfedilecek başka eser ve şiirleriyle Müftü Fâik’in daha iyi tanınıp anlaşılacağı muhakkaktır.

Kaynakça

- Ceyhan, Adem (2021). “Harputlu Yusuf Şükrî’nin Nesâyih (Nasihatlar) I-Günümüz Türkçesiyle”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, 7(3): 577-621.
- Demirel, Yurdal (2019). “Harput Ulemasından Bilinmeyen Bir Âlim: Dellalzâde Müftü Hacı Mehmet Efendi”. *Diyalektolog Ulusal Sosyal Bilimler Dergisi*, 20: 43-64.
- Göçgün, Önder (1999). *Nâmık Kemâl’in Şairliği ve Bütün Şiirleri*. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Güler, Zülfi (1999), “Harput’ta Edebiyat ve Sözlü Folklor”. *Dünü ve Bugünüyle Harput (Tarih-Edebiyat-Şiir-Folklor) C.I*. Türkiye Diyanet Vakfı Elazığ Şubesi Yayınları, 1-10.
- Karabuçak, Kemal (2018). *Ebubekir Nusret Divanı*. Doktora Tezi. Sakarya Üniversitesi.
- Karataş, Ahmet (2020). “Harputlu Şâir Rahmî Efendi’nin Neşredilen Divânında Bulunmayan Bazı Şiirleri”. *Şarkiyat Mecmuası*, 36: 1-42.
- Kayaokay, İlyas (2016). *Divan Şiirinin Son Temsilcilerinden Harputlu Fikret Memişoğlu ve Divanı*. Elazığ Belediyesi Kültür Yayınları.
- Onur, Naci (2013). *Harputlu Divan Şairleri*. Manas Yayıncılık.
- Öngören, Reşat (1997). “Hasan Burhaneddin Cihangîrî”. *TDV İslam Ansiklopedisi*, C.16. Türkiye Diyanet Vakfı, 310-311.

- Selçuk, Bahir (2014a). “Rıfat Dede”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rifat-rifat-dede> (Eriřim Tarihi: 09.12.2024).
- Selçuk, Bahir (2014b). “Hayrî, Mehmed Hayrullah”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü* <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/hayri-mehmed-hayrullah> (Eriřim Tarihi: 09.12.2024).
- Sunguroğlu, İşhak (1959). *Harput Yollarında, C.II*. Elazığ Kültür ve Tanıtma Vakfı Yayınları.
- Tan, Murat (2015). “Mamuretü’l-Aziz’de Bir Edip: Muhiddin Mekkî”. *Uluslararası Harput’a Deđer Katan şahsiyetler Sempozyumu Bildirileri*. Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi, 103-115.
- Ülger, Nevzat (2015). “Harput’ta Yetişen İlim Adamları (Yukarışehir’in Işık İnsanları)”. *Uluslararası Harput’a Deđer Katan şahsiyetler Sempozyumu Bildirileri*. Fırat Üniversitesi Harput Uygulama ve Araştırma Merkezi, 381-395.
- Yakar, İbrahim (2014), “Müftü Mehmed Fâ’ik Efendi”. *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <https://teis.yesevi.edu.tr/%20madde-detay/faik-muftu-mehmed-faik-efendi> (Eriřim Tarihi: 09.12.2024).
- Yapıcı, Süleyman (2015). *Harput Bir Havza Kültürünün Mânevi Hüviyeti Âlim-Müellif ve Mutasavvıfları*. Anıl Grup ve Matbaacılık Yayıncılık.
- Yapıcı, Süleyman (2016). *Milli ve Manevi Hamurumuzu Yođuran Aziz şehrin Aziz İnsanları*. Elazığ Belediyesi Kültür Yayınları.

Ek.1. Tıpkıbasım

“COPE-Dergi Editörleri için Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri” çerçevesinde aşağıdaki beyanlara yer verilmiştir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Çıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

The following statements are made in the framework of “COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors”:

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.